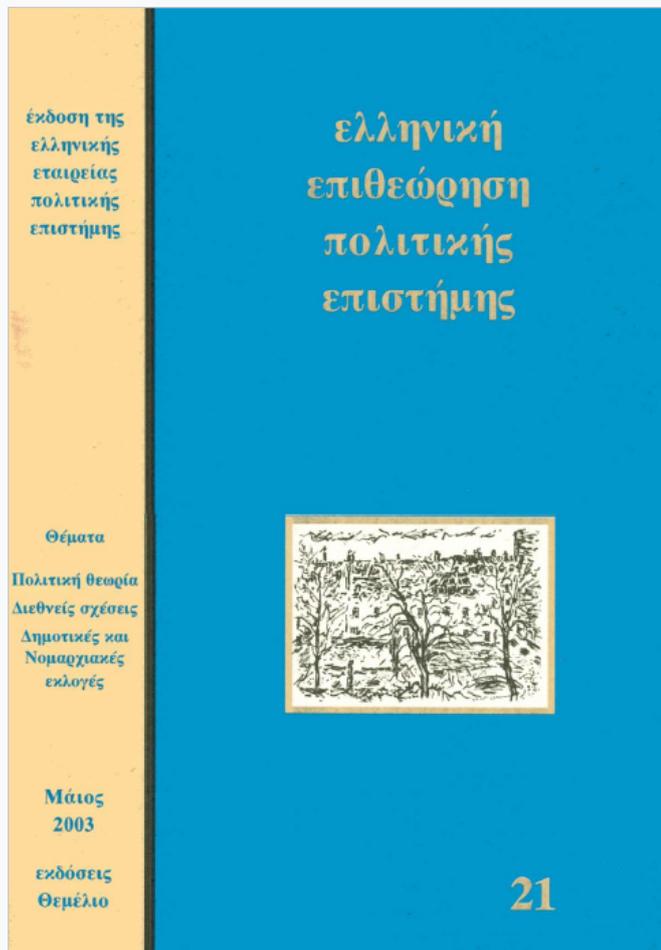

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 21, Αρ. 1 (2003)

Η εδραίωση της ειρήνης στο Αφγανιστάν στη μετά-ταλιμπάν εποχή

Ειρήνη Χειλά

doi: [10.12681/hpsa.14758](https://doi.org/10.12681/hpsa.14758)

Copyright © 2017, Ειρήνη Χειλά

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χειλά Ε. (2017). Η εδραίωση της ειρήνης στο Αφγανιστάν στη μετά-ταλιμπάν εποχή. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 21(1), 48–69. <https://doi.org/10.12681/hpsa.14758>

Η ΕΔΡΑΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ ΣΤΟ ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ ΣΤΗ ΜΕΤΑ-ΤΑΛΙΜΠΑΝ ΕΠΟΧΗ

Στο άρθρο αυτό επιχειρείται μια ανάλυση των βασικών χαρακτηριστικών του μηχανισμού «εδραίωση της ειρήνης» και των κυρίων δραστηριοτήτων του. Στη συνέχεια, αναλύονται οι εσωτερικές και διεθνείς όψεις της αφγανικής κρίσης και, τέλος, διατυπώνονται ορισμένες εκτιμήσεις σχετικά με τα όρια και τις δυνατότητες της ειρήνευσης στο Αφγανιστάν. Θέση της μελέτης είναι ότι η εδραίωση της ειρήνης αποτελεί μία πολύπλοκη διαδικασία που στοχεύει στην καταπολέμηση των βαθύτερων αιτιών μιας σύγκρουσης. Δεδομένου όμως ότι τα εσωτερικά αίτια τροφοδοτούνται από τα προβλήματα του διακρατικού συστήματος (άνιση ανάπτυξη, πρόβλημα Βορρά-Νότου, ηγεμονικές συμπεριφορές), υποστηρίζεται ότι η εδραίωση της ειρήνης, ως μία διαδικασία που επιδιώκει την οργάνωση μίας νέας εσωτερικής τάξης σε μία αποτυχημένη κρατική οντότητα (Αφγανιστάν), δεν μπορεί να επιτευχθεί αν δεν δοθεί έμφαση στα προβλήματα αυτά.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Αποτελεί κοινή διαπίστωση μεταξύ ακαδημαϊκών, πολιτικών αναλυτών, διπλωματών αλλά και, ευρύτερα, της διεθνούς κοινής γνώμης ότι τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ καθορίζουν πλέον σημαντικά τις εξελίξεις στο διεθνές σύστημα και στα περιφερειακά υποσυστήματα. Ο ρόλος των διεθνικών φαινομένων όπως η τρομοκρατία, η διακίνηση των ναρκωτικών, η μαζική μετανάστευση, ο ισλαμικός φονταμενταλισμός και οι συνέπειες τους στην ασφάλεια του διεθνούς συστήματος έχουν ήδη επισημανθεί και αναλυθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 1990.¹ Ο πρώην γε-

* Επίκουρη Καθηγήτρια στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

1. Βλ. ενδεικτικά A. Roberts, «The United Nations and International Security», *Survival*, τόμ. 35 τχ. 2, καλοκαίρι 1993, σ. 10. Επίσης, M.E. Brown (επιμ.), *Ethnic Conflict and International Security*, Princeton University Press, Princeton 1993.

νικός γραμματέας του ΟΗΕ Μπούτρος-Μπούτρος Γκάλι στον γνωστό «Οδηγό για την Ειρήνη» του 1992 προέβλεπε μία σειρά δράσεων που θα απαντούσαν στις νέες εθνικιστικές, θρησκευτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές διεκδικήσεις θεραπεύοντας τα βαθύτερα αίτια τους που ήταν «η οικονομική απόγνωση, η κοινωνική αδικία και η πολιτική καταπίεση».²

Η συνεχιζόμενη όμως αδυναμία του ΟΗΕ να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά το πρόβλημα εδραίωσης ενός πραγματικού συστήματος συλλογικής ασφάλειας,³ οι διαφορετικές εθνικές προτεραιότητες και στόχοι των ισχυρών κρατών, σε συνδυασμό με την έλλειψη εμπειρίας της διεθνούς κοινότητας να θεραπεύσει τα αίτια της νέας μορφής σύγκρουσης εθνοτικού, θρησκευτικού και κοινωνικού χαρακτήρα,⁴ υπήρξαν από τους βασικούς λόγους υποβάθμισης άλλων διεθνικών φαινομένων που απειλούν τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Επιπλέον, οι υποστηρικτές της νέας μορφής παρεμβατισμού που αποσκοπούσε στην παύση των εμφυλίων πολέμων και στον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό των κρατών –ακόμη και με τη χρήση βίας– φαίνεται ότι δεν υπολόγισαν σωστά τα διλήμματα, τους κινδύνους και το κόστος της πολιτικής αυτής.⁵ Υιοθετώντας την άποψη ότι στη μεταψυχροπολεμική εποχή οι απειλές κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας προέρχονται από εμφυλίους πολέμους υποστήριζαν ότι η διεθνής παρέμ-

Boutros-Boutros Ghali, «Empowering the United Nations», *Foreign Affairs*, τόμ. 71, τχ. 5, χειμώνας 1992-1993, σ. 91. L. Gordenker, «International Organization in the New World Order», *The Fletcher Forum*, καλοκαίρι 1991, σ. 76. Θ. Χριστοδουλίδης - Δ. Μπουραντώνης (επιμ.), *Ο ΟΗΕ στο κατώφλι της μεταψυχροπολεμικής εποχής*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1998.

2. Boutros-Boutros Ghali, *An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peace Making and Peace Keeping*, UN Doc. H/47/277, 17 Ιουλίου 1992, σ. 9.

3. Για τις δυσκολίες και τα προβλήματα εφαρμογής του συστήματος συλλογικής ασφάλειας από την περίοδο του Μεσοπολέμου και της ίδρυσης της Κοινωνίας των Εθνών μέχρι τη μεταψυχροπολεμική εποχή, βλ. Th. G. Weiss - D.P. Forsythe - R.A. Coate, *The United Nations and Changing World Politics*, Westview Press, Οξφόρδη 1994, σ. 17-33. Επίσης για μια κριτική των θεωρητικών υποθέσεων της έννοιας της συλλογικής ασφάλειας, βλ. H. McCoubrey - J. Morris, *Regional Peacekeeping in the Post-Cold War Era*, Kluwer Law International, Λονδίνο 2000, σ. 6-12.

4. Για τον ρόλο του ΟΗΕ σε θέματα χειρισμού κρίσεων στη μεταψυχροπολεμική εποχή, βλ. Ε. Χειλά, *Ο ρόλος της μεσολάβησης στο χειρισμό κρίσεων. Ο ΟΗΕ στην εποχή της μοναδικής υπερδύναμης*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 1999.

5. S.J. Stedman, «The new Interventionists», *Foreign Affairs*, τόμ. 72, τχ. 1, 1992/93, σ. 2.

βαση είναι αναγκαία προκειμένου να εδραιωθεί μια νέα ανθρωπιστική τάξη όπου η υπεράσπιση των καταπιεσμένων πολιτών υπερέχει των κρατικών συνόρων και νομικών δεσμεύσεων.⁶ Οι ανθρωπιστικές παρεμβάσεις στις Σομαλία, Βοσνία, Αϊτή και στο Κόσοβο αντανάκλουν τη νέα τάση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής τη δεκαετία του 1990 που εκπροσωπείται από τους Δημοκρατικούς.⁷

Όσον αφορά το Αφγανιστάν, το ενδιαφέρον των ΗΠΑ και άλλων μονίμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας περιοριζόταν στο θέμα της αποχώρησης των σοβιετικών στρατευμάτων, όταν δε, μετά το 1992, ετετεύχθη ο στόχος αυτός, η διεθνής κοινότητα αδιαφόρησε για το πολιτικό μέλλον της χώρας αφήνοντάς τη να βυθιστεί για άλλη μια φορά στην εμφύλια διαμάχη.⁸ Έτσι, οι αρχικές ελπίδες που ενέπνευσε ο «Οδηγός για την Ειρήνη» σχετικά με έναν αναβαθμισμένο ρόλο του ΟΗΕ στην εδραίωση της ειρήνης σε χώρες όπου η εθνοτική και φυλετική διαίρεση οδήγησαν σε πλήρη οικονομική, κοινωνική και πολιτειακή αποδόμηση, έμειναν στο ρητορικό επίπεδο χωρίς πρακτική εφαρμογή.

Ακόμη δε και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες τα Ηνωμένα Έθνη επιδίωξαν να ελέγξουν εμφύλιες συγκρούσεις προωθώντας μέτρα πολιτικής και οικονομικής φιλελευθεροποίησης, απέτυχαν.⁹ Η στρατιωτική και πολιτική αποτυχία της ανθρωπιστικής επέμβασης στη Σομαλία,¹⁰ μια χώρα που δεν έχει κατορθώσει ακόμη να

6. Στο ίδιο, σ. 3.

7. Για τις κυρίαρχες τάσεις της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής την περίοδο αυτή, βλ. Κ. Αρβανιτόπουλος, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική μετά τον Ψυχρό πόλεμο: Ιδεολογικά ρεύματα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2001, σ. 14-68.

8. Για μια ενδιαφέρουσα ανάλυση της στάσης του Συμβουλίου Ασφαλείας στο Αφγανιστάν από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, βλ. Σ. Μουσουρής, «Αδράνεια και Ζήλος για την Ειρήνη: Αφγανιστάν και Γιουγκοσλαβία στο Συμβούλιο Ασφαλείας», στο Θ. Χριστοδουλίδης - Δ. Μπουραντώνης (επιμ.), *ό.π.*, σ. 187. Όπως επισημαίνει ο συγγραφέας, κατά τη περίοδο 1991-1995, το Σ.Α. υιοθέτησε 180 Αποφάσεις και Προεδρικές Δηλώσεις που αφορούσαν τη Γιουγκοσλαβική κρίση και μόνο 6 Προεδρικές Δηλώσεις για το Αφγανιστάν.

9. Μια αξιολογική ανάλυση των λόγων αυτής της αποτυχίας και των συνθηκών κάτω από τις οποίες μπορεί να ενταθούν παρά να αμβλυνθούν οι κοινωνικοί, οικονομικοί και πολιτικοί ανταγωνισμοί ιδιαίτερα σε κράτη που οι εμφύλιες συγκρούσεις δημιούργησαν διαχρονικά ένα εϊθραυστο πολιτικό περιβάλλον, είναι αυτή του R. Paris, «Peacebuilding and the Limits of Liberal Internationalism», *International Security*, τόμ. 22, τχ. 2, φθινόπωρο 1997, σ. 54-66.

10. Με την απόφαση 754 του Συμβουλίου Ασφαλείας (1992) τα Ηνωμένα Έθνη

δημιουργήσει αποτελεσματική κεντρική κυβέρνηση διοικούμενη από τη μία ή την άλλη κυρίαρχη φυλή, και στη Ρουάντα (1990-1994), επιβεβαιώνουν αυτή την άποψη. Όσον αφορά την τελευταία περίπτωση, η πολιτική φιλελευθεροποίησης όχι μόνο δεν διευκόλυνε την κατάληξη σε συμφωνία μεταξύ των μερών αλλά, όπως απεδείχθη, η προοπτική απώλειας της εξουσίας μετά την υπογραφή συμφωνίας παύσης του πυρός αποτέλεσε απειλή για τους εξτρεμιστές Χούτου οι οποίοι, στρεφόμενοι εναντίον των Τούτσι, οδήγησαν τη χώρα σε αδιέξοδο.¹¹

Οι περιπτώσεις αυτές έδειξαν ότι τα δομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κοινωνίες αυτές, η αδυναμία χειρισμού των κοινωνικών και πολιτικών εντάσεων από τις τοπικές ηγεσίες και η έλλειψη ορθής εκτίμησης και αξιολόγησης –από τους τρίτους παρεμβαίνοντες– των στόχων και ασυμβίβαστων επιδιώξεων των εμπλεκόμενων μερών υποβάθμιζαν σημαντικά την αποτελεσματικότητα διεθνών πρωτοβουλιών εδραίωσης ή επιβολής της ειρήνης (peace-building και peace-enforcement). Η στρατηγική επιβολής της ειρήνης περιλαμβάνει μία σειρά δραστηριοτήτων διατήρησης της ειρήνης μετά την παύση του πυρός, αλλά και την ανάγκη χρήσης βίας προκειμένου να αναγκάσει τα αντιμαχόμενα μέρη να σεβαστούν την ανακωχή ή να προστατεύσει ομάδες στο εσωτερικό που υφίστανται παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τις κυβερνήσεις.¹² Η διασύνδεση της τρομοκρατικής ενέργειας σε βάρος των ΗΠΑ την 11η Σεπτεμβρίου με το καθεστώς των Ταλιμπάν υπήρξε η καθοριστική αιτία επέμβασης της διεθνούς κοινότητας στο Αφγανιστάν, επέμβαση που οδήγησε στην πτώση των Ταλιμπάν και στον

ανέλαβαν μία ανθρωπιστική επιχείρηση στη βάση του κεφ. VII του Χάρτη με το επιχείρημα της επιβολής της ειρήνης μεταξύ των αντιμαχόμενων καθώς και τη δημιουργία ασφαλούς περιβάλλοντος προώθησης της ανθρωπιστικής επιχείρησης. Με την απόφαση 814 (1993) ισχυρή ειρηνευτική δύναμη 20.000 στρατιωτών υπό τη διοίκηση των ΗΠΑ και 3.000 ατόμων πολιτικό προσωπικό ανέλαβε το έργο της μετάβασης της χώρας στην ομαλότητα. Βλ. I. Lewis - J. Mayall, «Somalia», στο J. Mayall (επιμ.), *The New Interventionism 1991-1994, U.N. Experience in Cambodia, Former Yugoslavia and Somalia*, Cambridge University Press, Λονδίνο 1996, σ. 111-116.

11. Για τους λόγους αποτυχίας του μηχανισμού επίλυσης κρίσεων σε εθντικές κρίσεις με έμφαση σε αυτή της Ρουάντα, βλ. C. Clapham, «Rwanda: The Perils of Peace Making», *Journal of Peace Research*, τόμ. 35, τχ. 2, 1998, σ. 193-210.

12. Βλ. S. Hoffman, «The Politics and Ethics of Military Intervention», *Survival*, τόμ. 37, τχ. 4, χειμώνας 1995-96, σ. 41.

ορισμό μιας νέας ενδιάμεσης κυβέρνησης η οποία ανέλαβε την πολιτική, θεσμική και κοινωνική ανοικοδόμηση της χώρας.¹³ Αν και η διαδικασία αυτή βρίσκεται ακόμη σε εξέλιξη, γεννώνται αρκετά ερωτηματικά σχετικά με την αποτελεσματικότητα της, αν λάβουμε υπόψη την εσωτερική πτυχή της σύγκρουσης, τη φύση του διακρατικού συστήματος και τους χειρισμούς της διεθνούς κοινότητας.

Στο άρθρο αυτό επιχειρείται μια ανάλυση των βασικών χαρακτηριστικών του μηχανισμού «εδραίωση της ειρήνης» και των κυρίων δραστηριοτήτων του. Στη συνέχεια, αναλύονται οι εσωτερικές και διεθνείς όψεις της αφγανικής κρίσης και, τέλος, διατυπώνονται ορισμένες εκτιμήσεις σχετικά με τα όρια και τις δυνατότητες της ειρήνευσης στο Αφγανιστάν.

Θέση της μελέτης είναι ότι η εδραίωση της ειρήνης αποτελεί μία πολύπλοκη διαδικασία που στοχεύει στην καταπολέμηση των βαθύτερων αιτίων μιας σύγκρουσης. Δεδομένου όμως ότι τα εσωτερικά αίτια τροφοδοτούνται από τα προβλήματα του διακρατικού συστήματος (άνιση ανάπτυξη, πρόβλημα Βορρά-Νότου, ηγεμονικές συμπεριφορές), υποστηρίζεται ότι η εδραίωση της ειρήνης, ως μια διαδικασία που επιδιώκει την οργάνωση μιας νέας εσωτερικής τάξης σε μία αποτυχημένη κρατική οντότητα (Αφγανιστάν),¹⁴ δεν μπορεί να επιτευχθεί αν δεν δοθεί έμφαση στα προβλήματα αυτά. Η τρομοκρατία είναι ένα «όπλο» που χρησιμοποιούσαν και χρησιμοποιούν καταπιεσμένες και εξαθλιωμένες κοινωνικές ομάδες εναντίον αυτών που θεωρούν υπεύθυνους για την καταστροφή τους. Ως εκ τούτου, η εδραίωση της ειρήνης και της δημοκρατίας ως εγγύηση ομαλότητας και σταθερότητας σε κράτη που βίωσαν επί μακρόν βίαιες αντιπαράθεσεις δεν μπορεί να υπάρξει αν δεν αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά τα αίτια που τις προκαλούν.

13. Μετά την πτώση του καθεστώτος των Ταλιμπάν, επικεφαλής της μεταβατικής κυβέρνησης ορίστηκε ο Χαμίτ Καρζάι, ηγέτης της φυλής Ποπουλζάι της εθνότητας των Παστούν. Ας σημειωθεί ότι η φυλή των Παστούν είναι διαιρεμένη σε ομάδες εκ των οποίων άλλες είχαν συμμαχήσει με τους Ταλιμπάν και άλλες τους πολεμούσαν στο νότιο Αφγανιστάν. Ο νέος ηγέτης ανήκε στη δεύτερη κατηγορία ενώ υπήρξε υπουργός Εξωτερικών της κυβέρνησης Rabbani στο διάστημα 1992-1996. *International Herald Tribune*, 24-25 Δεκεμβρίου 2001.

14. Όπως δήλωσε ο βρετανός πρωθυπουργός Τόνι Μπλερ: «το Αφγανιστάν υπήρξε ένα αποτυχημένο κράτος για πολύ και όλος ο κόσμος πλήρωσε το τίμημα στην εξαγωγή τρομοκρατίας, ναρκωτικών και γενικά στην έκρηξη θανάτων και καταστροφών στους δρόμους της Νέας Υόρκης», *International Herald Tribune*, 10 Ιανουαρίου 2002.

2. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ «ΕΔΡΑΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ»

Μία από τις προκλήσεις που αντιμετώπισε η διεθνής κοινότητα στη μεταψυχροπολεμική εποχή σε σχέση με την εθνοτική σύγκρουση ήταν το θέμα του προσδιορισμού των προληπτικών μέσων για την αντιμετώπιση ενδεχόμενης αναζωπύρωσης της βίας μετά την αρχική παύση των εχθροπραξιών. Η διαδικασία αυτή, γνωστή ως «εδραίωση της ειρήνης κατά τη μετά τη σύγκρουση περίοδο» (post conflict peace building), αποτελεί τον τέταρτο πυλώνα μιας συνολικής προσέγγισης από τα Ηνωμένα Έθνη με στόχο την ειρήνη και ασφάλεια όχι μόνο μεταξύ κρατών αλλά κυρίως στο εσωτερικό τους.¹⁵ Η διαδικασία αυτή εφαρμόστηκε σε αρκετές περιπτώσεις (Ναμίμπια, Καμπότζη, Μοζαμβίκη, Αγκόλα, Ρουάντα, Βοσνία, Σομαλία). Σύμφωνα δε με τον πρώην γενικό γραμματέα των Η.Ε. Μπούτρος-Μπούτρος Γκάλι, στόχος των επιχειρήσεων εδραίωσης της ειρήνης ήταν η στήριξη των εσωτερικών κρατικών δομών μέσα από την ενίσχυση και σταθεροποίησή τους προκειμένου να αποφευχθεί αναζωπύρωση της σύγκρουσης.¹⁶ Στο πλαίσιο αυτό, διαφορετικοί διεθνείς δρώντες (διεθνείς χρηματοδοτικοί οργανισμοί, περιφερειακοί, παγκόσμιοι, μη κυβερνητικοί δρώντες) εμπλέκονται σε δραστηριότητες που περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τον αφοπλισμό των αντίπαλων ομάδων, οικονομική και ανθρωπιστική βοήθεια, επίβλεψη εκλογικής διαδικασίας, επιστροφή προσφύγων, συμβουλευτική υποστήριξη σε διοικητικό, νομικό και τεχνικό επίπεδο, κ.ά.¹⁷ Έτσι, η διεθνής κοινότητα διαδραματίζοντας έναν ιδιαίτερα φιλόδοξο ρόλο επιχειρεί, μέσα από τη χρήση και εφαρμογή δυτικών μοντέλων κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής οργάνωσης, να ελέγξει και να βελτιώσει τη κατάσταση σε κράτη που βιώνουν εμφύλιες συρράξεις.

Με αυτή τη λογική, το όλο εγχείρημα εντάσσεται στο πλαίσιο του φιλελεύθερου παραδείγματος που προωθεί την έννοια της δημοκρα-

15. Οι άλλοι τρεις περιλαμβάνουν τις δραστηριότητες «Προληπτικής Διπλωματίας» (preventive diplomacy), «Διατήρησης της Ειρήνης» (peace keeping) και «Αποκατάστασης της Ειρήνης» (peacemaking). Βλ. D. Bourantonis - M. Evriviades, «Peace, Security and Development: Roles for the U.N. in the Twenty First Century», στο D. Bourantonis - M. Evriviades (επιμ.), *A United Nations for the Twenty First Century*, Kluwer Law International, Χάγη 1996, σ. 1-17.

16. Boutros- Boutros Ghali, *An Agenda for Peace*, ό.π., σ. 32.

17. E. Cousens - Ch. Kumar (επιμ.), *Peacebuilding as Politics. Cultivating Peace in Fragile Societies*, Lynne Rienner Publishers, Λονδίνο 2001, σ. 6.

τικής ειρήνης ως μέσο ελέγχου της εσωτερικής βίας.¹⁸ Η θεωρία της «δημοκρατικής ειρήνης» και τα θεωρητικά ζητήματα που εγείρει, δεν απασχολούν μόνο τη θεωρία των διεθνών σχέσεων αλλά έχουν και πρακτική σημασία στον βαθμό που οι διαμορφωτές αποφάσεων συνδέουν την εσωτερική ασφάλεια με τη διάδοση της δημοκρατίας ως αντίδοτου πρόληψης μελλοντικών πολέμων.¹⁹ Όπως δήλωσε ο πρώην πρόεδρος των ΗΠΑ, Μπιλ Κλίντον, «η καλύτερη στρατηγική να εξασφαλίσουμε την ασφάλεια μας και να οικοδομήσουμε διαρκή ειρήνη είναι να προωθήσουμε τη διάδοση της δημοκρατίας και αλλού».²⁰ Θεμελιώδης αρχή της εν λόγω θεωρίας είναι η αιτιώδης σχέση μεταξύ δημοκρατικών πολιτικών δομών (ανεξάρτητη μεταβλητή) και απουσίας πολέμου μεταξύ δημοκρατιών (εξαρτημένη μεταβλητή). Η ικανοποίηση βασικών απαιτήσεων για πολιτική και κοινωνική δικαιοσύνη, η εξασφάλιση θεμελιωδών ελευθεριών και οικονομικής ευημερίας δημιουργούν κλίμα συνεργασίας και αμοιβαιότητας συμφερόντων.²¹ Έτσι, όλα τα άτομα έχουν κοινό συμφέρον από την προώθηση της ειρήνης εφόσον η προσφυγή στη βία και στον εξαναγκασμό φέρει το αντίθετο αποτέλεσμα. Η πιθανότητα εμπλοκής σε πόλεμο είναι υπαρκτή από τη στιγμή που εξυπηρετεί φιλελεύθερους στόχους. Σε αυτή την περίπτωση, ο αντίπαλος δεν είναι φιλελεύθερες δημοκρατίες αλλά μη δημοκρατικά κράτη τα οποία θεωρούνται απειλή για τις αρχές και αξίες των πρώτων.²²

Συνοψίζοντας, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η δημοκρατική ειρήνη καλείται να θεραπεύσει τις βαθύτερες αιτίες που προκαλούν τη συγκρουσιακή συμπεριφορά συνδράμοντας τις δομές εξουσίας να προωθήσουν θεσμικά, οικονομικά, κοινωνικά, στρατιωτικά μέτρα με απώτερο σκοπό την εδραίωση εσωτερικής ειρήνης και σταθερότητας. Υπ' αυτό το πρίσμα αποτελεί εμπλεκόμενο μέρος σε μία ιδιαιτέρως «επαναστατική» κοινωνική διαδικασία

18. Για τη θεωρία της δημοκρατικής ειρήνης, βλ. Bruce Russett, *Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post-Cold War World*, Princeton University Press, Princeton 1993.

19. Ch. Layne, «Kant or Cant: The Myth of the Democratic Peace», *International Security*, τόμ. 19, τχ. 2, φθινόπωρο 1994, σ. 5.

20. State of the Union Address (1994), παρατίθεται στο J.M. Owen, «How Liberalism Produces Democratic Peace», *International Security*, φθινόπωρο 1994, τόμ. 19, τχ. 2, σ. 87.

21. Τζ. Ρωλς, *Το Δίκαιο των Λαών και «Η ιδέα της δημόσιας λογικής αναθεωρημένη»*, μτφρ.: Α. Παπασιάνου, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 1999, σ. 87.

22. J.M. Owen, ό.π., σ. 95-96.

μετάβασης από το στάδιο σύγκρουσης (εθνοτικής, φυλετικής) σε αυτό της ειρήνης. Πόσο όμως είναι εφικτή η εδραίωση της ειρήνης σε κοινωνίες όπου οι χρόνιες ανισότητες μεταξύ των ομάδων ή φυλών, τα ιστορικά στερεότυπα,²³ οι πολιτιστικές και θρησκευτικές αντιπαραθέσεις, ο αγώνας για την εξουσία, τα στρατηγικά διλήμματα ασφάλειας²⁴ δυσχεραίνουν τη δημιουργία νέων δομών, αυξάνουν την καχυποψία και μειώνουν τις δυνατότητες της κρατικής εξουσίας να αποτελέσει αξιόπιστο εγγυητή της προστασίας και ασφάλειας των πολιτών της;

Η έλλειψη κρατικής εξουσίας (Σομαλία) ή η ανάθεσή της σε μία μεταβατική αρχή (Αφγανιστάν) –όσο αντιπροσωπευτική και αν είναι– μπορεί να δημιουργήσει κατάσταση «αναδυόμενης αναρχίας»²⁵ στο πλαίσιο της οποίας κάθε ομάδα ή φυλή θεωρεί εαυτήν μοναδικό υπεύθυνο για την ασφάλειά της. Το πρόβλημα αυτό οξύνεται όταν κάποια από τις ομάδες ή φυλές έχει το στρατιωτικό πλεονέκτημα, γεγονός που τη «νομιμοποιεί» να έχει τη «μερίδα του λέοντος» στον καταμερισμό εξουσιών. Σε αυτό το πλαίσιο, τα περιθώρια συνεργασίας για την εξεύρεση κοινών λύσεων που να οδηγούν σε αντιπροσωπευτικές συμμαχικές δομές εξουσίας μειώνονται σημαντικά.²⁶ Τυπική περίπτωση αδυναμίας συνεννόησης μεταξύ των μερών είναι αυτή της Καμπότζης, όπου η κυβέρνηση συνεργασίας που σχηματίστηκε μετά τις εκλογές του 1993 υπό την αι-

23. Όπως έχει επισημανθεί χαρακτηριστικά «η εθνοτική σύγκρουση προκαλείται από τον φόβο του μέλλοντος βιώνοντας το παρελθόν», V. Petic, «Remarks to the Institute on Global Conflict and Cooperation», *Working Group on the International Spread and Management of Ethnic Conflict*, 1η Οκτωβρίου 1994. Αναφέρεται στο D. Lake - D. Rothchild, «Containing Fear. The Origins and Management of Ethnic Conflict», *International Security*, τόμ. 21, τχ. 2, φθινόπωρο 1996, σ. 43.

24. Για τα στρατηγικά διλήμματα ως παράγοντα εθνοτικής βίας, βλ. R. Posen, «The Security Dilemma and Ethnic Conflict», στο M.E. Brown (επιμ.), *Ethnic Conflict and International Security*, ό.π., σ. 103-126.

25. Η λογική αυτή παραπέμπει στη ρεαλιστική θεώρηση των διεθνών σχέσεων και στις συνέπειες της αναρχίας στο διακρατικό σύστημα. «Δίλημμα ασφάλειας» δεν αντιμετωπίζουν μόνο τα κράτη αλλά και εθνοτικές ομάδες οι οποίες ενδιαφέρονται για την επιβίωσή τους ως ανεξάρτητες οντότητες. Αυτό οδηγεί σε μία ανταγωνιστική λογική σύμφωνα με την οποία κάθε ομάδα, αδυνατώντας να ελέγξει τις προθέσεις της άλλης/ων ενισχύει την ασφάλειά της αυξάνοντας το αίσθημα ανασφάλειας του άλλου. Βλ. B.R. Posen, «The Security Dilemma and Ethnic Conflict», στο M.E. Brown (επιμ.), ό.π., σ. 104.

26. Για μία στρατηγική αντιμετώπισης του ζητήματος του καταμερισμού εξουσιών, βλ. D. Lake - D. Rothchild, ό.π., σ. 58-61.

γίδα του ΟΗΕ δεν κατορθώσε να εδραιώσει συνθήκες εμπιστοσύνης, με αποτέλεσμα η χώρα να οδηγηθεί σε προάξικόπημα το 1997.²⁷

Ποιος όμως είναι σε θέση να ελέγξει την εθνοτική και φυλετική βία, όταν η προηγούμενη ανυπαρξία θεσμών πολιτικής και πολιτειακής έκφρασης, και το προηγούμενο ιστορικής αντιπαλότητας, εμποδίζει οποιαδήποτε προσπάθεια ενίσχυσης των θεσμών, άμβλυνσης των εντάσεων μεταξύ περιφερειακής και κεντρικής εξουσίας και αφοπλισμού των αντίπαλων ομάδων;

Από την άλλη, η συμβολή του εκδημοκρατισμού αποτελεί μια μακρά διαδικασία που, όπως έδειξε η ιστορική εμπειρία των αρχών της δεκαετίας του 1990, έχει αβέβαια αποτελέσματα.²⁸ Ειδικότερα, η πολιτική δραστηριότητα που συνεπάγεται η πλουραλιστική δημοκρατία και η διενέργεια εκλογών μπορεί να ενισχύσουν τις κοινωνικές διαφορές και να στραφούν σε βάρος της εγκαθίδρυσης ενός σταθερού δημοκρατικού συστήματος, ιδιαίτερα όταν φιλόδοξοι πολιτικοί εκμεταλλεύονται τις διαφορές των ομάδων για να εδραιώσουν τη θέση τους. Επιπλέον, η εκλογική δραστηριότητα προκαλεί προσδοκίες στις οποίες αδυνατούν να ανταποκριθούν οι ισχύοντες πολιτικοί θεσμοί. Ακόμη, λοιπόν, και αν αποδεχτούμε την «ειρηνική φύση» των δημοκρατιών,²⁹ η δημοκρατία δεν είναι απλά ένας μηχανισμός αλλά η συνειδητοποίηση της εθνοτικής ή φυλετικής ομάδας να επιλύσει τις διαφορές της χωρίς την προσφυγή στη βία, υποστηρίζοντας πρωτοβουλίες και δράσεις που διευκολύνουν την ανάδειξη και προώθηση μηχανισμών κατάλληλων να εδραιώσουν βιώσιμες πολιτικές διαδικασίες. Συνεπώς, η διαδικασία εδραίωσης της ειρήνης παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσκολίες στον βαθμό που ο στόχος της δεν είναι η παύση των εχθροπραξιών αλλά η δημιουργία προϋποθέσεων που θα επιτρέψουν την «επιβίωση» της ειρήνης. Πρόκειται για έναν μηχανισμό «αυτοεπιβολής της

27. Ας σημειωθεί ότι στις εκλογές που έλαβαν χώρα το 1998 ο ηγέτης του κόμματος του Λαού της Καμπότζης (Cambodian People's Party) Hun Sen κέρδισε την εξουσία και ηγήθηκε της νέας κυβέρνησης. Βλ. M.W. Doyle, «Peacebuilding in Cambodia: Legitimacy and Power», στο E.M. Cousens - Ch. Kumar, *ό.π.*, σ. 90-94.

28. Βλ. R. Paris, *ό.π.* σ 76.

29. Ο γερμανός φιλόσοφος Immanuel Kant, στην πραγματεία «Perpetual Peace», είχε διατυπώσει ως μια καθοριστική προϋπόθεση της αιώνιας ειρήνης τη δημοκρατική διακυβέρνηση όλων των κρατών εξομοιώνοντας τις διεθνείς σχέσεις με μια κατάσταση εσωτερικής πολιτικής. Για τα βασικά χαρακτηριστικά της θεωρίας των Επαναστατικών, βλ. M. Wight, *Διεθνής Θεωρία: Τα Τρία Ρεύματα Σκέψης*, Ποιότητα, Αθήνα 1998, σ. 50-59.

ειρήνης» (self-enforcing peace) που προϋποθέτει ώριμες κοινωνικές και κρατικές δομές διατεθειμένες να προωθήσουν αποτελεσματικούς δημόσιους θεσμούς, κανόνες δικαιοσύνης και πολιτικής συμμετοχής, προστασία των ομάδων και ατόμων, θεσμοθετώντας μηχανισμούς επίλυσης των κρίσεων. Η εφαρμογή αυτού του μηχανισμού στη Βοσνία, στη Σομαλία, στην Καμπούτζη, στη Ρουάντα και σε άλλες εθνοτικές συγκρούσεις δεν φάνηκε να ανταποκρίνεται στις αισιόδοξες εκτιμήσεις των υποστηρικτών του.

Μέχρι τώρα επιχειρήθηκε μια ανάλυση της εσωτερικής διάστασης των κρίσεων και των βασικών παραγόντων που εμποδίζουν την εδραίωση της ειρήνης σε μακροπρόθεσμη βάση.³⁰ Είναι όμως ο δυσειπίλυτος χαρακτήρας της νέας μορφής σύγκρουσης και η πολυπλοκότητα των προβλημάτων η κύρια αιτία του ειρηνευτικού «αδιεξόδου»; Μήπως, παράλληλα, η διεθνής κοινότητα θα πρέπει –μετά από τις αποτυχημένες προσπάθειες της προηγούμενης δεκαετίας– να επαναπροσδιορίσει τις στρατηγικές της ώστε η διαδικασία εδραίωσης της ειρήνης να αποτελέσει μια αξιόπιστη εναλλακτική επιλογή; Μήπως, αντί κανείς να αναζητά τα αίτια αποκλειστικά σε πολιτιστικές, θρησκευτικές και κοινωνικές διαφορές, θα πρέπει να επιδιώξει τη θεραπεία των αιτιών που προκαλούν φαινόμενα όπως η διεθνής τρομοκρατία με άμεσες συνέπειες για την ασφάλεια και σταθερότητα του διεθνούς συστήματος;³¹ Μολονότι η διαδικασία αυτή στην περίπτωση της αφγανικής κρίσης βρίσκεται σε εξέλιξη –τουλάχιστον κατά τη συγγραφή αυτού του άρθρου–, ωστόσο τα ερωτήματα που γεννά η διαδικασία εδραίωσης

30. Οι C. Hartzell, M. Hoddie και D. Rothchild σε μελέτη τους ερευνούν συστηματικά την επιρροή ορισμένων μεταβλητών-κλειδιά στη βιωσιμότητα διευθετήσεων ειρήνης μετά τη λήξη της σύγκρουσης. Χωρίζοντας τις μεταβλητές σε δύο κατηγορίες, αυτές που αφορούν θέματα ασφάλειας σε διαφερόμενες κοινωνίες και αυτές που αφορούν θεσμικές επιλογές, επιχειρούν να ελέγξουν τις υποθέσεις τους εξετάζοντας 38 περιπτώσεις εμφυλίων αντιπαραθέσεων μεταξύ 1945-1998. Καταλήγοντας, επισημαίνουν ότι η χαμηλή ένταση της σύγκρουσης, προβλέψεις για εδαφική αυτονομία των ομάδων που απειλούνται, διαβεβαιώσεις ασφάλειας στις αντιμαχόμενες πλευρές από τρίτα κράτη και διεθνείς οργανισμούς φαίνεται να συμβάλλουν θετικά στη βιωσιμότητα των εκάστοτε λύσεων. Βλ. C. Hartzell - M. Hoddie - D. Rothchild, «Stabilizing the Peace after Civil War: An Investigation of Some Key Valuables», *International Organization*, τόμ. 1, τχ. 55, χειμώνας 2001, σ. 183-208.

31. Για μία προσέγγιση του φαινομένου υπό το πρίσμα της ανάλυσης των προβλημάτων του διεθνούς συστήματος που αποτελούν αιτίες συγκρούσεων, βλ. Π. Ήφαιστος, *Ο πόλεμος και τα Αίτιά του. Τα πολλά πρόσωπα του ηγεμονισμού και της τρομοκρατίας*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2002, σ. 23-66.

της ειρήνης στο γενικότερο επίπεδο αξίζει να διερευνηθούν και να αξιολογηθούν στην παραπάνω κρίση.

3. ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΟΦΕΙΣ ΤΗΣ ΑΦΓΑΝΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ: ΟΡΙΑ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ

Καταρχήν, η έννοια «ειρήνευση» (pacification) συνιστά, όπως ήδη έχει επισημανθεί, ένα εγχείρημα το οποίο, προωθώντας δυτικά μοντέλα κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ανάπτυξης, στοχεύει στον έλεγχο της σύγκρουσης χωρίς να λαμβάνει υπόψη τη συγκρουσιακή δυναμική που έχει αναπτυχθεί στο εσωτερικό των κοινωνιών, αποτέλεσμα εν μέρει «εθνικών πολιτικών που βασίζονταν σε μια συγκεκριμένη ερμηνεία του εθνικού συμφέροντος σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή».³²

Το Αφγανιστάν υπήρξε πεδίο αντιπαράθεσης Ανατολής-Δύσης καθ' όλη τη διάρκεια της σοβιετικής κατοχής, όπου κάθε μία από τις δύο υπερδυνάμεις ενίσχυαν στρατιωτικά και οικονομικά αντίπαλες ομάδες προκειμένου να προωθήσουν τις στρατηγικές επιλογές τους. Ο φόβος καθόδου της Σοβιετικής Ένωσης στον Ινδικό Ωκεανό και η συνεπακόλουθη απειλή για το Πακιστάν και την Αραβική Χερσόνησο οδήγησε σε μια παρεμβατική πολιτική ενίσχυσης της αφγανικής αντίστασης (mujahedeen) με κύριο σύμμαχο το Πακιστάν.³³ Η κατάληψη της Καμπούλ από τους Ταλιμπάν το 1996³⁴ και ο έλεγχος του 90% της χώρας οδήγησε σε νέο κύκλο βίας με χιλιάδες θύματα και εκατομμύρια πρόσφυγες.

Η στάση της διεθνούς κοινότητας και, ιδιαίτερα, της Δύσης απέναντι σε ένα καθεστώς το οποίο παραβίαζε επί σειρά ετών τα ανθρωπίνια δικαιώματα παρέμενε ουδέτερη. Έτσι, παρατηρήθηκε το φαινόμενο, από τη μια, η προάσπιση οικονομικών αρχών να νομιμοποιεί τη στρατιωτική επέμβαση στη Γιουγκοσλαβία με το πρόσχημα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ, από

32. Βλ. E. Carr, *Η Εικοσαετής Κρίση 1919-1939. Εισαγωγή στη μελέτη των Διεθνών Σχέσεων*, μτφρ.: Η. Στρούκου, Εκδόσεις Ποιότητα, σ. 127.

33. Βλ. Σ. Μουσούρης, «Αδράνεια και Ζήλος για την Ειρήνη: Αφγανιστάν και Γιουγκοσλαβία στο Συμβούλιο Ασφαλείας», στο Θ. Χριστοδουλίδης - Δ. Μπουραντιάνης (επιμ.), *ό.π.*, σ. 167-176.

34. Κατά την περίοδο 1992-1996 την εξουσία είχε η Βόρεια Συμμαχία με πρόεδρο τον Rabbani.

την άλλη, η παραβίαση των ίδιων αρχών σε άλλες περιπτώσεις, όπως το Αφγανιστάν, να μην προκαλεί την «ευαισθησία» των υπερασπιστών των φιλελευθέρων δυτικών αξιών. Όπως έχει επισημανθεί, «όταν το κόστος της φιλελευθεροποίησης άλλου κράτους είναι σημαντικό, είτε για λόγους εσωτερικούς είτε ισορροπίας δυνάμεων, τότε οι δημοκρατίες δεν μπορούν να αποφύγουν τις επιταγές της πολιτικής της ισχύος».³⁵ Επιβεβαιώνεται έτσι η άποψη σύμφωνα με την οποία, όταν οι οικουμενικές αρχές δεν ταυτίζονται με το εθνικό συμφέρον των κρατών που τις υπερασπίζονται, τότε τα τελευταία χάνουν το ενδιαφέρον υποστήριξής τους.³⁶ Σε αντίθετη περίπτωση, η προάσπιση των αρχών αυτών προσδίδει στην οποιαδήποτε στρατιωτική επέμβαση το νομιμοποιητικό χρίσμα που είναι αναγκαίο για την πραγμάτωσή της. Στην περίπτωση του Αφγανιστάν, η προστασία της διεθνούς κοινωνίας από την υποθαλπόμενη από τη χώρα αυτή μάστιγα της τρομοκρατίας μετά τις τρομοκρατικές ενέργειες της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 σε βάρος των ΗΠΑ, αποτέλεσε την αναγκαία νομιμοποιητική βάση συλλογικής κινητοποίησης και διακρατικής συνεργασίας με στόχο την εξασφάλιση της διεθνούς ειρήνης και σταθερότητας.³⁷

Η συνεργασία αυτή οικοδομήθηκε στη βάση της αντιμετώπισης ενός κοινού κινδύνου τόσο για τις δυτικές χώρες όσο και για εκείνες τις μουσουλμανικές χώρες οι οποίες, στην επιδίωξή τους να ακολουθήσουν εκσυγχρονιστική πολιτική, βρήκαν την ευκαιρία, συναινώντας στον πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας, να εδραιώσουν τη θέση τους έναντι των ακραίων ισλαμικών στοιχείων στο εσωτερικό υπολογίζοντας, βέβαια, και στην υποστήριξη της οικονομικής δυτικής βοήθειας. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι η Σαουδική Αραβία, το Πακιστάν, το Ιράν και η Ινδονησία κατήγγειλαν την τρομοκρατική ενέργεια της 11ης Σεπτεμβρίου ως υπεύθυνη για τη δυσφήμιση του Ισλάμ.³⁸ Υπ' αυτό το πρίσμα, η αναζήτηση των αι-

35. J. Owen, *ό.π.*, σ. 96.

36. Βλ. E. Carr, *ό.π.*, σ. 118, 121.

37. Με αφορμή μάλιστα την πύαξη της διεθνούς τρομοκρατίας ξεκίνησε μια συζήτηση στο πλαίσιο της αμερικανικής ηγεσίας σχετικά με το κατά πόσο θα πρέπει να επεκταθούν οι στρατιωτικές επιχειρήσεις και σε άλλες χώρες που φιλοξενούν τρομοκρατικές οργανώσεις (Σομαλία, Ιράκ, Σουδάν, Υεμένη). Αυτό αποτελεί μια επικίνδυνη εκδοχή του αγώνα κατά της τρομοκρατίας στην οποία όπως φαίνεται αντιδρούν οι Ευρωπαίοι, η Ρωσία και τα μετριοπαθή αραβικά κράτη. *International Herald Tribune*, 29 Νοεμβρίου 2001.

38. *International Herald Tribune*, 10 Ιανουαρίου 2002.

τίων της επίθεσης της 11ης Σεπτεμβρίου στη βάση θρησκευτικών ή πολιτιστικών κριτηρίων –χωρίς να υποβαθμίζεται ο ρόλος των πολιτισμικών διαφοροποιήσεων των κρατών– δεν είναι επαρκής.³⁹

Η έλλειψη καθολικών κριτηρίων χειρισμού των διεθνών προβλημάτων, η αναποτελεσματικότητα των διεθνών θεσμών και η συναφής αδυναμία αντιμετώπισης του προβλήματος Βορρά-Νότου, η ανοχή της διεθνούς κοινότητας έναντι της επίλυσης χρόνιων αντιπαραθέσεων όπως το παλαιστινιακό, αποτελούν τις κύριες αιτίες του φαινομένου της διεθνούς τρομοκρατίας. Με αυτή τη λογική, τα οφέλη της στρατιωτικής εκστρατείας για την καταπολέμηση της δεν μπορεί παρά να έχουν περιορισμένη εμβέλεια, εάν δεν συνοδεύονται από μέτρα ανοικοδόμησης και αποκατάστασης της ειρήνης σε κοινωνίες όπως η αφγανική, όπου η έλλειψη κρατικών δομών εμποδίζει την αποδοχή μιας νέας προοπτικής οικονομικού και θεσμικού εκσυγχρονισμού στο πλαίσιο του οποίου θα ξεπεραστούν οι ιστορικές εμπειρίες και τα αρνητικά στερεότυπα, συμβάλλοντας στην καλλιέργεια δημιουργικών λύσεων από τις εκάστοτε πολιτικές δυνάμεις.⁴⁰ Η αντιμετώπιση αυτών των χρόνιων αντιπαραθέσεων καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη αν ληφθεί υπόψη ότι η νέα εθνική κυβέρνηση πρέπει να ηγηθεί ενός έθνους στο οποίο η καχυποψία έναντι της κεντρικής εξουσίας έχει βαθιές ρίζες. Το Αφγανιστάν δημιουργήθηκε ως κρατική οντότητα στα τέλη του 19ου αιώνα με έναν τυπικά αποικιοκρατικό τρόπο χωρίς να ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες της περιοχής. Η μεγαλύτερη εθνοτική ομάδα –οι Παστούν– παρά τις τριβές μεταξύ των μελών της, ήλεγχε συνήθως την κεντρική κυβέρνηση. Αυτό, σε συνδυασμό με την άσκηση αντιπολίτευσης άλλων εθνοτικών ομάδων, όπως οι Τατζίκοι, οι Ουζμπέκοι και οι Αζέροι που αποτελούσαν αθροιστικά τη πλειοψηφία του πληθυσμού, είχε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της κυβερνητικής εξουσίας σε περιοχές εκτός της πρωτεύουσας.⁴¹

39. Για μια ενδιαφέρουσα ανάλυση της θεώρησης της σύγκρουσης πολιτισμών του S. Huntington ως ερμηνευτικού εργαλείου στα τεχνητά διατεταμένα στο διεθνές σύστημα μετά την επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου, της προσφοράς της και των περιορισμών, βλ. Η. Κουσοκινβέλης, «Η επιστροφή στην πολιτική», *Φιλελεύθερη Έμφαση, καλοκαίρι-φθινόπωρο* 2001, σ. 76-78.

40. Σχετικά με την κοινωνική και ψυχολογική διάσταση του εθνικισμού, βλ. Θ. Λίποβατς, *Ψυχανάλυση - Φιλοσοφία - Πολιτική Κουλτούρα*, Εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα 1997, σ. 151-157.

41. Βλ. A. Manuel - P.W. Singer, «A New Model Afghan Army», *Foreign Affairs*, Ιούλιος-Αύγουστος 2002, σ. 45.

Έτσι, εδραιώθηκε ένα κλίμα αμοιβαίας καχυποψίας μεταξύ των Παστούν και των άλλων εθνοτικών ομάδων το οποίο, η νέα μεταβατική κυβέρνηση του Χ. Καρζάι, δεν κατόρθωσε να αμβλύνει. Και τούτο διότι, εκτός από τη μακρόχρονη ιστορική αντιπαράθεση, ο αποκλεισμός των Παστούν από την εξουσία στη μεταβατική κυβέρνηση όξυνε την καχυποψία γιατί θεωρήθηκε ως όχημα προβολής μειονοτικών δικαιωμάτων από τις άλλες μειονοτικές εθνοτικές ομάδες. Δεδομένου δε ότι οι Ταλιμπάν διατηρούν ακόμη τη λαϊκή υποστήριξη μεταξύ των εθνικιστών Παστούν, οποιαδήποτε ενέργεια αποκλεισμού τους από μελλοντικές κυβερνήσεις θα τους ωθήσει σε αναζήτηση τρόπων υπονόμευσης της κρατικής εξουσίας.⁴²

Ένα θεμελιώδες πρόβλημα που έχει να αντιμετωπίσει η νέα κυβέρνηση στο Αφγανιστάν είναι η κατανομή της εξουσίας μεταξύ των διαφόρων φυλών,⁴³ η οποία θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη την ικανότητα των φυλετικών ηγετών να υποβαθμίσουν με διάφορα μέσα τη βιωσιμότητά της σε περίπτωση που η συμμετοχή τους στην εξουσία δεν ικανοποιεί τις προσδοκίες τους. Σε αυτές τις μορφές «χαοτικής σύγκρουσης»⁴⁴ η οικονομική κατάρρευση, η διοικητική και πολιτειακή αποδόμηση, παραβιάσεις θεμελιωδών ανθρωπίνων ελευθεριών και η ανυπαρξία συστημάτων παιδείας και υγείας⁴⁵ έχουν ως συνέπεια την αύξηση της ροής προσφύγων σε γειτονικές χώρες με τις γνωστές επιπτώσεις για την περιφερειακή σταθερότητα.⁴⁶ Πράγματι, ο κίνδυνος εκχύλισης (spill over) της κρίσης σε άλλ-

42. Στο ίδιο, σ. 46.

43. Το πλέον διαδεδομένο μοντέλο κατανομής εξουσίας ή «consociational democracy» (συναινετική δημοκρατία) σε πολυεθνοτικά κράτη είναι αυτό του A. Lijphart, «Consociational Democracy», *World Politics*, τόμ. 21, τχ. 2, Ιανουάριος 1969. Για παράγοντες που προσδιορίζουν τη διαδικασία, βλ. K.D. McRae, «Theories of Power-Sharing and Conflict Management», στο J.V. Montville (επιμ.), *Conflict and Peacemaking in Multiethnic Societies*, Lexington Books, 1990, σ. 93-105.

44. Ο όρος αποδίδεται στον Π. Κονδύλη ο οποίος, αναφερόμενος στο Αφγανιστάν, επισημαίνει ότι «πρόκειται για ένοπλες συγκρούσεις για σκοπούς επιβίωσης ή διασπάξης μέσα σε συνθήκες διαδεδομένης ανομίας που δεν θα γνωρίσουν όρια ούτε ανάμεσα σε πόλεμο και ειρήνη, ούτε ανάμεσα σε πόλεμο και έγκλημα, θα διεξάγονται πέρα και ανεξαρτήτως κάθε κρατικής ή πολιτικής αρχής ή νομιμοφροσύνης», βλ. Π. Κονδύλης, *Θεωρία του Πολέμου*, Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα, 1997, σ. 379.

45. Σύμφωνα με στοιχεία της UNICEF, ένα στα τρία παιδιά ηλικίας κάτω των 5 ετών ή 400.000 πεθαίνουν κάθε χρόνο. *International Herald Tribune*, Δεκέμβριος 2001.

46. Εκτιμάται ότι οι πρόσφυγες από το Αφγανιστάν σε γειτονικά κράτη (Πακί-

λα κράτη και η ανάπτυξη διασυνοριακών δραστηριοτήτων μεταξύ συγγενών φυλών ή ομάδων αποτελεί τραγική εξέλιξη που έχει ήδη βιώσει η διεθνής κοινότητα στα Βαλκάνια.⁴⁷

Σε αυτό το πλαίσιο, η άρνηση αναγνώρισης από τους πολεμάρχους μιας νέας μορφής διακυβέρνησης η οποία δεν τους αναγνωρίζει το «μερίδιο» που θεωρούν ότι τους ανήκει από την «πίτα» της εξουσίας, είναι ένα σοβαρό εμπόδιο. Ειδικότερα στη περίπτωση του Αφγανιστάν, τα στρατιωτικά οφέλη της Βόρειας Συμμαχίας⁴⁸ (έλεγχος της Καμπούλ και μεγάλου μέρους της χώρας) δυσκολεύουν την κατανομή της εξουσίας με τους Παστούν, τη μεγαλύτερη εθνοτική ομάδα που κυριαρχεί στον αφγανικό νότο. Έτσι, ο αποκλεισμός της μιας ή της άλλης ομάδας δεν συμβάλλει στην ιδέα της ισότιμης αντιπροσώπευσης όλων των φυλετικών ομάδων με αποτέλεσμα να διαιωνίζονται οι φόβοι, καχυποψίες, εχθρικά στερεότυπα. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνουν οι D. Lake και D. Rothchild, «οι εθνοτικές σχέσεις βασίζονται σε ένα “συμβόλαιο” που αντικατοπτρίζει την ισορροπία πολιτικής εξουσίας μεταξύ των ομάδων και των πεποιθήσεων τους σχετικά με τις προθέσεις και ενδεχόμενες συμπεριφορές του άλλου».⁴⁹ Αποτελεί, κατά κάποιο τρόπο, μια «ασφαλιστική δικλίδα» έναντι δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, πολιτικών προνομίων και πρόσβασης σε κάθε είδους πηγές. Είναι χαρακτηριστική η αντίδραση που προκάλεσε, κατά τον ορισμό της μεταβατικής κυβέρνησης του Δεκεμβρίου 2001, η ανάθεση των υπουργείων Άμυνας, Εξωτερικών και Εσωτερικών σε τρεις ηγέτες της Βόρειας Συμμαχίας –Τατζίκους– ενώ Ουζμπεκοί, Χαζάροι και Παστούν ηγέτες εξέφρασαν τη δυσαρέσκειά τους για τη μη συμμετοχή τους στη διοίκηση.

Είναι, λοιπόν, αναμενόμενο οι ομάδες αυτές να απορρίψουν την ειρηνευτική διαδικασία, η έκβαση της οποίας παραμένει επισφαλής στον βαθμό που δεν έχει ακόμη εγκαθιδρυθεί εθνικός στρατός ικα-

στάν, Ιράν) τα τελευταία χρόνια ανέρχονται σε 7 εκατομμύρια. Για κινδύνους και μέσα αντιμετώπισης των λεγόμενων «failed states», βλ. G.B. Helman - S.R. Ratner, «Saving Failed States», *Foreign Policy*, χειμώνας 1992-1993, σ. 3-9.

47. Δράση του UCK σε Νέα Γιουγκοσλαβία και FYROM.

48. Η Βόρεια Συμμαχία αποτελείται από Ουζμπεκούς, Χαζάρους και Τατζίκους οι οποίοι υποστηρίζονταν, κατά την περίοδο 1992-1996, από το Ουζμπεκιστάν, το Ιράν και τη Ρωσία αντίστοιχα.

49. Βλ. D. Lake - D. Rothchild, «Containing Fear. The Origins and Management of Ethnic Conflict», *ό.π.*, σ. 5.

νός να εγγυηθεί την κρατική κυριαρχία και να αντιμετωπίσει τους υπονομευτές της. Η δημιουργία του θα μπορούσε να βοηθήσει τις διάφορες εθνοτικές και φυλετικές ομάδες να συνειδητοποιήσουν ότι ο στρατός θα είναι αποκλειστικά εθνικός και όχι μέσο κατάκτησης ή ελέγχου.⁵⁰ Αναγκαία προϋπόθεση υλοποίησης του στόχου αυτού είναι ο αφοπλισμός διάφορων φυλετικών και εθνοτικών ομάδων, μέρος του εξοπλισμού των οποίων προέρχεται από περιφερειακές δυνάμεις (Ιράν). Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, θα πρέπει όλες οι εμπλεκόμενες πλευρές να συμφωνήσουν και να συνεργαστούν σε βασικά ζητήματα ώστε να αρθούν οι ανασφάλειες και να δημιουργηθεί σταδιακά κλίμα εμπιστοσύνης.⁵¹ Η διεθνής κοινότητα και τα κράτη δωρητές, από τη σκοπιά τους, μπορούν να συμβάλουν οικονομικά στην εκπαίδευση και στον εξοπλισμό του εθνικού στρατού επιδιώκοντας την ενσωμάτωση και άλλων ομάδων στους κόλπους του. Όπως επισημαίνουν οι A. Manuel και P.W. Singer, «στρατιωτικοί εκπαιδευτές μπορούν να βοηθήσουν πρώην αντιπάλους να ξεπεράσουν την αμοιβαία καχυποψία, να καλλιεργήσουν υπεύθυνες σχέσεις αστικής κοινωνίας και στρατού και να εμφυσησουν επαγγελματικό ήθος στους αφγανούς στρατιώτες».⁵²

Λαμβάνοντας υπόψη τα χαρακτηριστικά της αφγανικής κρίσης, τίθεται ένα βασικό ερώτημα σχετικά με την/τις μεθόδους που θα πρέπει να υιοθετήσει η διεθνής κοινότητα και, ειδικότερα, οι τρίτοι παρεμβαίνοντες προκειμένου να υπάρξει θετική έκβαση. Η χειραγώγηση των αντιπάλων και η επιβολή λύσης με τη χρήση στρατιωτικής βίας μπορεί να συνέβαλε στην εκδίωξη των Ταλιμπάν από την εξουσία, οι κίνδυνοι, όμως, αναζωπύρωσης της εμφύλιας σύγκρουσης και οι συνέπειες για την ευρύτερη σταθερότητα δεν έχουν εξαλειφθεί.

Ο συνδυασμός πολιτικών, οικονομικών και χρηματοδοτικών κινήτρων είναι μια μακροπρόθεσμη διαδικασία, η έκβαση της οποίας εξαρτάται μεταξύ άλλων από την υιοθέτηση πολιτικών εκ μέρους των κυβερνήσεων που να ανταποκρίνονται στους όρους που έχουν τεθεί από τη διεθνή κοινότητα. Όπως δήλωσε ο γερμανός υπουργός Εξωτερικών J. Fischer, «ο κόσμος είναι προετοιμασμένος να διαθέσει δισεκατομμύρια δολάρια για να βοηθήσει την ανοικοδόμηση του Αφγανιστάν [...] αλλά αυτή η προθυμία συνδέε-

50. Βλ. A. Manuel - P.W. Singer, *ό.π.*, σ. 47.

51. Στο ίδιο, σ. 50.

52. Στο ίδιο, σ. 52.

ται με σαφείς προσδοκίες [...] απαιτείται ένας αληθινός ιστορικός συμβιβασμός για ένα καλύτερο μέλλον για τη χώρα και τον λαό της».⁵³ Από την άλλη, η διεθνής κοινότητα θα πρέπει να λάβει υπόψη την εσωτερική πολιτική συγκυρία προσαρμόζοντας τις μεθόδους που επιχειρεί να εφαρμόσει στα κοινωνικο-πολιτικά δεδομένα. Αν και ουδείς αμφισβητεί τη θετική συμβολή της διεθνούς οικονομικής βοήθειας σε χώρες που έχουν βιώσει ή βιώνουν εμφύλιες αντιπαραθέσεις, ωστόσο για να συμβάλει θετικά στη πολιτική σταθερότητα στο Αφγανιστάν ή αλλού θα πρέπει να αντιμετωπίζει αποφασιστικά το πρόβλημα του «πώς τα χρήματα θα ξοδευτούν» και «από ποιόν».⁵⁴ Είναι χαρακτηριστικό ότι, στη Διάσκεψη του Τόκιο, τον Δεκέμβριο του 2001, τα κράτη-δωρητές αγνόησαν την ανάγκη χρηματοδότησης εθνικού στρατού στο Αφγανιστάν, ενώ στη Διάσκεψη της Γενεύης, τον Απρίλιο του 2002, απαίτηση για 235 εκατομμύρια δολάρια για τον ίδιο λόγο ικανοποιήθηκε σε μικρό βαθμό.⁵⁵ Πρόκειται για ένα εξόχως ευαίσθητο ζήτημα με αμφίδρομη πορεία στον βαθμό που ασφάλεια χωρίς οικονομική ανάπτυξη δεν είναι εφικτή και το αντίστροφο.

Μέχρι τώρα, η αφγανική κυβέρνηση⁵⁶ έχει λάβει 360 εκατομμύρια δολάρια τα οποία έχει διαθέσει για πληρωμές δημοσίων υπαλλήλων, κυρίως δασκάλων και αστυνομίας, ενώ επείγοντα αναπτυξιακά προγράμματα που αφορούν την αποκατάσταση των αγροτικών περιοχών δεν έχουν ακόμη ξεκινήσει.⁵⁷ Αυτό διευρύνει το χάσμα μεταξύ αστικού κέντρου και αγροτικών περιοχών, αυξάνει τις

53. *International Herald Tribune*, 28 Νοεμβρίου 2001.

54. Παράδειγμα έλλειψης συντονισμού αποτελεί η Καμπότζη. Στο πλαίσιο της διαδικασίας οικονομικής ανασυγκρότησης, η οικονομική υποστήριξη που έλαβε η κυβέρνηση της χώρας από το 1993 και μετά, όξυνε τις ανισότητες μεταξύ της πόλης και των αγροτικών περιοχών γεγονός που υπονόμησε τη διαδικασία εδραίωσης της ειρήνης. Για μια ανάλυση που προσεγγίζει το ζήτημα της οικονομικής φιλευθροποίησης και των συνεπειών στην άνοδο της κοινωνικής έντασης και στην υπονόμηση της πολιτικής σταθερότητας μέσα από τη μελέτη συγκεκριμένων περιπτώσεων (Καμπότζη, Ναμίμπια, Ελ Σαλβαδόρ, Νικαράγουα κλπ.), βλ. R. Paris, *ό.π.*, σ. 65-87. Για την Καμπότζη ειδικά, βλ. στο ίδιο, σ. 66.

55. A. Manuel - P.W. Singer, *ό.π.*, σ. 50.

56. Όπως όριζε η Συμφωνία του Δεκεμβρίου 2001, συγκλήθηκε τον Ιούνιο του 2002 η εθνοσυνέλευση των φύλαρχων (*loya jirga*) η οποία εξέλεξε νέα κυβέρνηση με επικεφαλής τον Χ. Καρζάι. Έργο της είναι η συγκρότηση Συντάγματος και η προετοιμασία διενέργειας εκλογών στα τέλη του 2003. *International Herald Tribune*, 14 Ιουνίου 2002.

57. *International Herald Tribune*, 9 Απριλίου 2002.

ανισότητες και στρέφεται σε βάρος της κεντρικής κυβέρνησης. Για αυτό τον σκοπό, απαραίτητη προϋπόθεση για τη σωστή διάθεση της οικονομικής ενίσχυσης είναι η οποιαδήποτε διμερής ή πολυμερής βοήθεια προς την αφγανική κυβέρνηση⁵⁸ να λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο μιας ενιαίας στρατηγικής για το θέμα. Εάν οι χώρες-δωρητές δεν μοιράζονται την ίδια αντίληψη σχετικά με τον τρόπο και τους σκοπούς διάθεσης της οικονομικής βοήθειας, υπάρχει πάντα ο κίνδυνος αναζωπύρωσης της βίας λόγω της μη ικανοποίησης βασικών αναγκών της αφγανικής κοινωνίας.

Ένας τρόπος αντιμετώπισης του προβλήματος αυτού είναι η εγκαθίδρυση διεθνούς μηχανισμού ελέγχου που θα λειτουργεί στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών και θα έχει τον συντονισμό των επιμέρους δραστηριοτήτων. Σημαντικό ρόλο προς αυτή τη κατεύθυνση μπορούν να διαδραματίσουν οι μη κυβερνητικές οργανώσεις. Η επαφή με τις πρακτικές ανάγκες των κοινωνιών αυτών, οι συγκεκριμένες δραστηριότητες που αναπτύσσουν επί τόπου σε διάφορους τομείς (ανθρωπιστικό, αναπτυξιακό, κλπ.) τις καθιστά πιο αξιόπιστους συνομιλητές συγκριτικά με άλλους κρατικούς, τουλάχιστον, δρώντες που ενδιαφέρονται περισσότερο για την εξυπηρέτηση των στρατηγικών τους συμφερόντων. Έτσι, αντί να αντιμετωπιστεί το αναπτυξιακό πρόβλημα και οι πηγές προέλευσης του, ικανοποιούνται ουσιαστικά μονομερείς προτεραιότητες που θέτουν τα κράτη-δωρητές. Η πρακτική αυτή διευρύνει το κοινωνικό χάσμα και αυξάνει τις υπάρχουσες ανισότητες. Η Ιαπωνία, για παράδειγμα, θέλει να χρηματοδοτήσει προγράμματα απομάκρυνσης ναρκών στο Αφγανιστάν, ενώ οι ΗΠΑ και άλλες δυτικές χώρες έχουν θέσει ως προτεραιότητα τη λήψη μέτρων πρόληψης της διακίνησης ναρκωτικών από την παγκόσμια αγορά.⁵⁹

Ακόμη και αν αποδεχτούμε ότι η διακίνηση ναρκωτικών συνιστά ένα παγκόσμιο πρόβλημα διεθνικής φύσεως, είναι σε θέση ένα κράτος με αδύναμες κρατικές δομές να περιορίσει την εξέλιξη ή επέκτασή του; Ιδιαίτερα δε, αν ληφθεί υπόψη, ότι η εμπορία ναρκω-

58. Ας σημειωθεί ότι στη Διάσκεψη του Τόκιο (Ιανουάριος 2002), η Ιαπωνία, Γερμανία, Βρετανία και οι ΗΠΑ συμφώνησαν στην παροχή βοήθειας προς το Αφγανιστάν ύψους 4,5 δισεκατομμυρίων δολαρίων για τα επόμενα πέντε χρόνια, ενώ τα Ηνωμένα Έθνη μέσω του Αναπτυξιακού Προγράμματος παρέδωσαν 6 εκατομμύρια δολάρια στη Κεντρική Τράπεζα του Αφγανιστάν. *The Economist*, 26 Ιανουαρίου 2002, σ. 51.

59. Στο ίδιο, σ. 51.

τικών συνιστά μια πρόσθετη πηγή εξουσίας για μια κατηγορία ηγετών και, κατά συνέπεια, μέσον αμφισβήτησης του ελέγχου της κεντρικής εξουσίας. Ο κίνδυνος εξάλλου εκχύλισης (spillover) της αφγανικής κρίσης σε γειτονικά κράτη (Πακιστάν, Ιράν) μέσα από την ανάπτυξη «διασυνοριακών» δραστηριοτήτων μεταξύ συγγενών φυλών ή εθνοτικών ομάδων σε διάφορους τομείς (ναρκωτικά, εμπορία όπλων, τρομοκρατία) είναι ένα σοβαρό ενδεχόμενο. Προς αυτή την κατεύθυνση, η πρόκληση για τη διεθνή κοινότητα είναι να αναζητήσει αποτελεσματικούς και κατάλληλους τρόπους αντιμετώπισης των αιτίων που προκαλούν αστάθεια και σύγκρουση αλλά και των γενικότερων προβλημάτων, όπως αυτό της υπανάπτυξης και οικονομικής ανισότητας. Η συσχέτιση των ζητημάτων αυτών με την τρομοκρατία είναι προφανής, αν ληφθεί υπόψη ότι η οικονομική υπανάπτυξη σε συνδυασμό με την έλλειψη θεσμικής οργάνωσης σε χώρες όπως το Αφγανιστάν ευνοούν τρομοκρατικές δραστηριότητες οι οποίες χρηματοδοτούνται, μεταξύ άλλων, από τα τεράστια ποσά που αποφέρει η εμπορία ναρκωτικών.⁶⁰ Όπως δήλωσε ο πρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας, «το να ξοδέψουμε περισσότερα χρήματα για την καταπολέμηση της φτώχειας δεν είναι μόνο υπόθεση ηθικής [...] είναι επίσης μια πολιτική ασφαλείας έναντι μελλοντικών τρομοκρατικών ενεργειών [...] δεν μπορούμε να κερδίσουμε τον πόλεμο εναντίον της τρομοκρατίας χωρίς να κερδίσουμε την ειρήνη».⁶¹

Κατά συνέπεια, η εδραίωση της ειρήνης είναι μια πολυεπίπεδη και πολυδιάστατη διαδικασία, η έκβαση της οποίας δεν εξαρτάται μόνο από τη βούληση των εμπλεκομένων αλλά και την στάση που θα κρατήσει η διεθνή κοινότητα έναντι των προβλημάτων που απασχολούν τον υπανάπτυκτο Νότο. Είναι γεγονός ότι, στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, η σύνδεση της περιφερειακής υπανάπτυξης με την παγκόσμια ασφάλεια και σταθερότητα έγινε ιδιαίτερα αισθητή μετά το τρομοκρατικό κτύπημα της 11ης Σεπτεμβρίου. Παρ' όλα αυτά, αποτελεί κοινή πεποίθηση ότι, στο ίδιο αυτό

60. Η επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει ξεκινήσει στο πλαίσιο της προληπτικής διπλωματίας μια σειρά δράσεων εναντίον των ναρκωτικών (anti-drug actions) οι οποίες, σε συνεργασία με άλλους Διεθνείς Οργανισμούς (ΟΗΕ, ΟΑΣΕ), στοχεύουν στον έλεγχο των κύριων οδών διακίνησης ναρκωτικών στην Ευρώπη μέσω Βαλκανίων και μεταξύ Λατινικής Αμερικής και Καραϊβικής. Βλ. COM (2001) 11-4-2001, *Communication from the Commission on Conflict Prevention*, σ. 16.

61. *International Herald Tribune*, 31 Ιανουαρίου 2002.

περιβάλλον, οι διαχωριστικές γραμμές μεταξύ της ειρήνης, της ανάπτυξης και της ασφάλειας έχουν χαλαρώσει σε τέτοιο βαθμό ώστε δεν μπορούμε να αναφερόμαστε στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας χωρίς να προσεγγίζουμε το θέμα της φτώχειας σε όλες του τις διαστάσεις. Όπως επισήμανε ο γενικός γραμματέας του ΟΗΕ, Κόφι Άναν, «κανένας σε αυτό το πλανήτη δεν μπορεί να αισθάνεται άνετα και ασφαλής καθώς πολλοί είναι εκείνοι που υποφέρουν και ζουν με στέρησης [...] η φτώχεια σε όλες της τις μορφές είναι η μοναδική μεγάλη απειλή».⁶² Η αντιμετώπιση, λοιπόν, της τρομοκρατίας ως παγκοσμίου προβλήματος απαιτεί κατάλληλους χειρισμούς στο επίπεδο της πολυμερούς διπλωματίας σε ένα πλαίσιο συνεργασίας, συντονισμού και ανταλλαγής απόψεων μεταξύ των τρίτων δρώντων, κρατικών και μη, που εμπλέκονται σε αυτή τη διαδικασία σε αναφορά με τις τοπικές ιδιομορφίες, ανάγκες και προτεραιότητες των κοινωνιών που απευθύνονται.

Μία ακόμη όψη της ειρηνευτικής διαδικασίας αποτελεί η αποστολή ειρηνευτικών επιχειρήσεων των Ηνωμένων Εθνών, οι οποίες καλούνται στο μεταβατικό στάδιο να συμβάλλουν στη διαμόρφωση του πολιτικού σκηνικού σε κράτη που βίωσαν και βιώνουν βίαιες αντιπαραθέσεις, όπως το Αφγανιστάν. Στο πλαίσιο αυτό, η συγκρότηση διεθνούς πολυεθνικής δύναμης που ανέρχεται σε 4.500 περίπου άνδρες υπό τουρκική διοίκηση⁶³ με σκοπό τη διατήρηση της ασφάλειας στην πρωτεύουσα της χώρας, αν και είναι θετική, δεν αντιμετωπίζει την κρίση σε μακροπρόθεσμη βάση. Και τούτο διότι, αφενός μεν, η δύναμη αυτή δεν τελεί υπό την αιγίδα του ΟΗΕ αλλά ενός κρατικού δρώντα αποστερώντας την έτσι από το προνόμιο της αμερόληπτης δράσης της και, αφετέρου, οι δυνατότητές της να συμβάλει στο ανθρωπιστικό έργο είναι περιορισμένες στον βαθμό που η αποστολή και δράση της αφορά στη διατήρηση της ασφάλειας στην πρωτεύουσα, παραγνωρίζοντας την κατάσταση γενικευμένης βίας που, οποιαδήποτε στιγμή, μπορεί να απειλήσει το σύνολο της χώρας. Ενδεχόμενη, λοιπόν, επέκταση της και διεύρυνση των δραστηριοτήτων της μπορεί να περικλείει κινδύνους για τις εμπλεκόμενες χώρες, από την άλλη, όμως, εάν διατηρήσει τον

62. Δήλωση του Κόφι Άναν στη Σύνοδο των Ηνωμένων Εθνών στο Μοντερέι του Μεξικού τον Μάρτιο του 2002, *Ελευθεροτυπία*, 22 Μαρτίου 2002.

63. Η δύναμη συγκροτήθηκε σύμφωνα με την απόφαση 1362 του Συμβουλίου Ασφαλείας (6 Δεκεμβρίου 2001) και τη διοίκηση είχε η Μ. Βρετανία μέχρι τον Απρίλιο 2002 οπότε την ανέλαβε η Τουρκία.

αμερόληπτο χαρακτήρα της και κερδίζει την εμπιστοσύνη όλων των πλευρών, αυτό θα έχει θετικό αντίκτυπο στην πορεία της χώρας προς σταθερότητα και ανάπτυξη.

Η ασάφεια που επικρατεί ως προς τον χρόνο παραμονής της ειρηνευτικής αποστολής και τα κριτήρια διεύρυνσης και επέκτασης σε άλλες περιοχές της χώρας είναι προϊόν της έλλειψης μακροπρόθεσμου στρατηγικού σχεδιασμού για την εδραίωση της ειρήνης. Η συσχέτιση της παραμονής της δύναμης με την εκπλήρωση των άμεσων στρατιωτικών επιδιώξεων των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας προσδίδει προσωρινό χαρακτήρα στην όποια ειρηνευτική προσπάθεια, υποβαθμίζοντας την αποτελεσματικότητά της.⁶⁴ Εάν όμως η καταπολέμηση της τρομοκρατίας αρχίζει και τελειώνει στη στρατιωτική δράση, αγνοώντας τα προβλήματα που προκαλούν το φαινόμενο αυτό, τότε είναι πιθανόν ο δυτικός κόσμος να κερδίσει τον πόλεμο στο Αφγανιστάν, αλλά όχι και την ειρήνη. Εάν το στοίχημα της διεθνούς κοινότητας δεν περιορίζεται στα στρατηγικά οφέλη της στρατιωτικής δράσης, αλλά είναι η εξάλειψη των αιτιών που προκαλούν τη διεθνή τρομοκρατία, τότε κρατικοί και μη κρατικοί δρώντες θα πρέπει, σε συνεργασία, να προσεγγίσουν το θέμα της εδραίωσης της ειρήνης σε μακροπρόθεσμη βάση, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις παραμέτρους –εθνικές και συστημικές– που την υπονομεύουν.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η εδραίωση της ειρήνης σε κράτη που έχουν βιώσει βίαιες αντιπαράθεσεις δεν αποτελεί απλή αλλά ούτε και τη μοναδική λύση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν σε κοινωνικό, πολιτικό, στρατιωτικό και οικονομικό επίπεδο. Όπως επιχείρησε να καταδείξει η παραπάνω ανάλυση, η εδραίωση της ειρήνης σε μακροπρόθεσμη βάση απαιτεί τη δημιουργία κρατικών δομών ικανών να χειριστούν και να αμβλύνουν τους φόβους, τις ανασφάλειες και την καχυποψία που συσσωρεύσε η ιστορική εμπειρία και το συγκρουσιακό παρελθόν. Στο Αφγανιστάν, η νέα κυβέρνηση έχει να αντιμετωπίσει –μετά τη πτώση του καθεστώτος των Ταλιμπάν– ένα κράτος

64. Οι ΗΠΑ και η Μ. Βρετανία κατέστησαν σαφές ότι η στάθμευση των δυνάμεων δεν θα διαρκέσει περισσότερο απ' όσο είναι αναγκαίο για την εκπλήρωση των στρατιωτικών στόχων, *International Herald Tribune*, 7 Νοεμβρίου, 2001.

με ανύπαρχτες πολιτειακές και κοινωνικές δομές, όπου η βία ήταν το μοναδικό εργαλείο χειρισμού των εντάσεων που συνεπάγονταν οι φυλετικές διαφορές. Σε αυτό το πλαίσιο, οποιαδήποτε προσπάθεια της διεθνούς κοινότητας να ελέγξει τη διαδικασία «ειρηνεύσης» είναι περιορισμένη, εάν δεν λαμβάνει υπόψη την εσωτερική δυναμική και τις ανάγκες και προτεραιότητες των επιμέρους φυλετικών ομάδων, διακινδυνεύοντας έτσι την αναζωπύρωση της βίας με προφανείς συνέπειες για την παγκόσμια σταθερότητα. Η ύπαρξη ενός αξιόπιστου κρατικού συνομιλητή για τη διεθνή κοινότητα αποτελεί θετική εξέλιξη για την ειρηνευτική διαδικασία αρχεί, όμως, ο πρώτος να είναι σε θέση να χτίσει γέφυρες μεταξύ της κεντρικής κυβέρνησης που εκπροσωπεί και του συνόλου του πληθυσμού, εδραιώνοντας δεσμούς εμπιστοσύνης σε κάθετο και οριζόντιο επίπεδο. Στη λογική αυτή εντάσσεται και ο αφοπλισμός των αντιπάλων φυλετικών ομάδων, η ενίσχυση σε όλα τα επίπεδα των αγροτικών περιοχών, η συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και, γενικότερα, η δημιουργία κατάλληλων δομών συνεργασίας στο εσωτερικό της αφγανικής κοινωνίας. Με αυτόν τον τρόπο, η οποιαδήποτε διαπραγμάτευση ή συμβιβασμός σε βασικές διαφορές στο κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό επίπεδο θα έχει ως αφετηρία τον κοινό αγώνα για ευημερία.

Όσον αφορά τον ρόλο και τη συμβολή της διεθνούς κοινότητας στη διαδικασία αυτή, η διεθνής πρακτική της δεκαετίας του 1990 έδειξε ότι η επιβολή της ειρήνης στη βάση επιλεκτικών κριτηρίων έχει μόνο προσωρινό αποτέλεσμα και, ουσιαστικά, δεν αποτελεί παρά επιβεβαίωση της ισχύος των ηγεμονικών κρατών. Στη περίπτωση του Αφγανιστάν, η στρατιωτική δράση πέτυχε τον αρχικό στόχο –πτώση των Ταλιμπάν–, εάν όμως δεν υπάρξουν συντονισμένες προσπάθειες σε πολυμερή βάση που να βοηθούν την ανοικοδόμηση της ειρήνης στη χώρα αυτή, τότε η αναζωπύρωση της βίας θα ακυρώσει όλες τις προηγούμενες θετικές –είναι αλήθεια– ενέργειες της διεθνούς κοινότητας.